

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ. ЭКОНОМИКА

ВЕСТНИК ОШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА. ЭКОНОМИКА

JOURNAL OF OSH STATE UNIVERSITY. ECONOMICS

e-ISSN: 1694-8734

№2(5)/2024, 104-110

УДК: 342.22

DOI: [10.52754/16948734\\_2024\\_2\(5\)\\_13](https://doi.org/10.52754/16948734_2024_2(5)_13)

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН СОЦИАЛДЫК-ЭКОНОМИКАЛЫК  
СИСТЕМАЛАРЫН САНАРИПТЕШТИРҮҮНҮ УКУКТУК ЖӨНГӨ САЛУУНУН  
КӨЙГӨЙЛӨРҮ ЖОНУНДО**

О ПРОБЛЕМАХ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЦИФРОВИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНО-  
ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ON THE PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF DIGITALIZATION OF SOCIAL AND  
ECONOMIC SYSTEMS OF THE KYRGYZ REPUBLIC

**Абдыкадыров Санжар Кубатович**

*Абдыкадыров Санжар Кубатович*

*Abdykadyrov Sanzhar Kubatovich*

**э.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети**

*к.э.н., доцент, Ошский государственный университет*

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Osh State University*

---

**Токтомамбетова Кыял Кубанычбековна**

*Токтомамбетова Кыял Кубанычбековна*

*Toktomambetova Kuyal Kubanychbekovna*

**ю.и.к., улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети**

*к.ю.н., старший преподаватель, Ошский государственный университет*

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Osh State University*

## КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН СОЦИАЛДЫК-ЭКОНОМИКАЛЫК СИСТЕМАЛАРЫН САНАРИПТЕШТИРҮҮНҮ УКУКТУК ЖӨНГӨ САЛУУНУН КӨЙГӨЙЛӨРҮ ЖОНУНДО

### Аннотация

Акыркы жылдары Кыргызстанда санариптик технологиялар улуттук экономиканын бардык тармактарына, анын ичинде өлкөнүн айыл чарбасына активдүү киргизилип жатат, бул айыл чарба секторунун өндүрүмдүүлүгүн жана туруктуулугун жогорулатуу үчүн жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачат. Бирок бул процесс мыйзамдарды комплекстүү талдоону жана адаптациялоону талап кылган олуттуу укуктук көйгөйлөрдү да алып келет. Бул иш Кыргызстандын айыл чарбасын санариптештирүү менен байланышкан укуктук жөнгө салуу көйгөйлөрүн изилдөөгө багытталган. Талдоолордун жүрүшүндө тыкыр көңүл бурууну талап кылган негизги аспектилер аныкталды: жеке маалыматтарды коргоо, системалардагы каталар жана мүчүлүштүктөр үчүн жоопкерчилик, интеллектуалдык менчик маселелери, ошондой эле санариптик технологияларды колдонуу менен алынган продукциянын сапат стандарттарын сактоо. Жаңы нормаларды жана эрежелерди иштеп чыгуу айыл чарба рыногунун катышуучуларынын укуктарын коргоону, тармактын атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатууну жана тез өзгөрүп жаткан технологиялык ландшафтта анын туруктуулугун камсыздоону бекемдөөгө аракет жасай алат.

**Ачык сөздөр:** санариптик экономика, санариптик кодекс, укуктук жөнгө салуу, санариптик укук, санариптик ресурс, санариптик коом, Кыргыз Республикасы

### *О ПРОБЛЕМАХ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЦИФРОВИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНО- ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ*

### *ON THE PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF DIGITALIZATION OF SOCIAL AND ECONOMIC SYSTEMS OF THE KYRGYZ REPUBLIC*

### Аннотация

В последние годы в Кыргызстане цифровые технологии активно внедряются во все отрасли национальной экономики, в том числе в сельское хозяйство страны, что открывает новые возможности для повышения производительности и устойчивости аграрного сектора. Но этот процесс также порождает серьезные правовые проблемы, которые требуют всестороннего анализа и адаптации законов. Данная работа направлена на изучение проблем правового регулирования, связанных с цифровизацией сельского хозяйства Кыргызстана. В ходе анализа были выявлены основные аспекты, требующие пристального внимания: защита персональных данных, ответственность за ошибки и сбои в системах, вопросы интеллектуальной собственности, а также соответствие стандартам качества продукции, полученной с использованием цифровых технологий. Разработка новых норм и правил может попытаться усилить защиту прав участников сельскохозяйственного рынка, повысить конкурентоспособность сектора и обеспечить его устойчивость в быстро меняющемся технологическом ландшафте.

**Ключевые слова:** цифровая экономика, цифровой кодекс, правовое регулирование, цифровое право, цифровой ресурс, цифровое общество, Кыргызская Республика

### Abstract

In recent years, digital technologies have been actively introduced into all sectors of the national economy in Kyrgyzstan, including the country's agriculture, which opens up new opportunities to improve the productivity and sustainability of the agricultural sector. But this process also gives rise to serious legal problems that require a comprehensive analysis and adaptation of laws. This work is aimed at studying the problems of legal regulation associated with the digitalization of agriculture in Kyrgyzstan. The analysis identified key aspects that require close attention: protection of personal data, liability for errors and failures in systems, intellectual property issues, and compliance with quality standards for products obtained using digital technologies. The development of new norms and rules can try to strengthen the protection of the rights of agricultural market participants, increase the competitiveness of the sector and ensure its sustainability in a rapidly changing technological landscape.

**Keywords:** digital economy, digital code, legal regulation, digital law, digital resource, digital society, Kyrgyz Republic

**Киришүү.** Санариптик технологиялардын таралуусу адамдардын жашоосунда маанилүү өзгөрүүлөргө алып келе турган экономикалык жана социалдык прогресстин багыттарын курамалайт. Келечекте жаңы технологияларды эффективдүү колдонуу, санариптештирүү үчүн зарыл инфраструктураны жана укуктук чөйрөнү түзүү ар кайсы өлкөнүн глобалдык экономикадагы позицияларын аныктайт.

Санариптик экономика электрондук инфраструктураны, электрондук технологияларды жана кызматтарды, болжолдоо технологияларын талдоого негизделген социалдык мамилелердин жыйындысы катары каралат, ал өлкөнүн социалдык-экономикалык өнүгүү деңгээлинде ири көлөмдүү берилиштерди алмашууну, бөлүштүрүүнү, өндүрүүнү жана көбөйтүүнү оптималдаштырууга багытталган [5; 9].

Учурдагы санариптик экономиканын өнүгүү этабында ЕАЭБдин көптөгөгөн өлкөлөрүндө, анын ичинде Кыргызстанда, экономикалык ишмердүүлүктүн бардык чөйрөлөрүнө санариптик технологияларды активдүү киргизүү байкалып келет. Бирок, аталган жараяндарга тиешелүү укуктук база жана жөнгө салуу механизмдери толук кандуу иштелип чыга элек, натыйжада санариптик экономиканы өнүктүрүү жана анын оң аспектилерин ишке ашыруу аракеттерин кыйындатууда. Көпчүлүк өлкөлөрдө экономиканы жана коомду санариптештирүү боюнча улуттук стратегиялар жана программалар бар. Бул өлкөлөрдүн максаттары жана милдеттери жалпысынан алганда дээрлик окшош, а бирок алардын ишке ашыруу ыкмалары ар башка болушу талашсыз. Кээ бир демилгелер трансулуттук инновациялык саясаттын курамына кирет, мисалы, Европа Биримдигинин (ЕБ) Санариптик Стратегиясы – бул ЕБге мүчө мамлекеттердин экономикаларын жана коомдорун санариптик трансформациялоого багытталган комплекстүү план. Анда бизнести санариптештирүү, санариптик кызматтарды өнүктүрүү, маалыматтарды коргоо, киберкоопсуздук жана жарандар үчүн санариптик технологиялардын жеткиликтүүлүгү сыяктуу маселелердин кеңири чөйрөсү камтылган[7].

Кыргызстанда санариптештирүү процессин жөнгө салууга багытталган бир нече документтер иштелип чыккан. Бул документтер мыйзамдардан, ар кандай тармактарга тиешелүү, атайын түзүлгөн стратегияларга жана өлкөнү этап-этабы менен санариптик трансформациялоонун концепцияларына чейин айырмаланат. Санариптик укук мамилелерин жөнгө салуу боюнча эң ыңгайлуу жана натыйжалуу ыкманы табуу аракетинде жүргөн Кыргызстан учурдагы мыйзамдарды кодификациялоо [8] жолун тандап алды. Демек жаңы тармактык укуктук-ченемдик актылар киргизилет. Анткени, укуктук жөнгө салуунун негизги максаты - санариптик мейкиндикте адамдын жана жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо, санариптик экономиканы өнүктүрүү жана өлкөнүн инвестициялык жагымдуулугун жогорулатуу үчүн ыңгайлуу шарттарды түзүү болуп саналат. Мына ушул максаттарга жетишүү үчүн Санариптик Кодексти [4], иштеп чыгуу чечими 2019-жылы кабыл алынган, ал бардык санариптик ченемдерди бириктирген жана ошондой эле, мамлекеттик органдар үчүн да, бизнес үчүн да, жарандар үчүн да укук колдонуунун ыңгайлуулугун, практикалуулугун жана натыйжалуулугун камсыз кыла алчуу бүтүндөй бир укуктук-ченемдик акт катары сунушталган.

*Эми Кыргыз Республикасынын Санариптик Кодекси деген эмне экендигине жооп издеп көрөлү.* Адегенде, бул кодекс Кыргызстандагы санариптик укук мамилелерине тиешелүү жана учурда аракет жүргүзүп келген мыйзамдарды о.э. ченемдик актыларды эле алмаштырып коюу далалаты катары кабыл албоо абзел. Бул документ аракеттеги укуктук ченемдерди биздин укук системабыз үчүн инновация катары эсептелген жаңы эрежелер

менен шайкеш келтирүүгө багытталган. Мындай синергетикалык мамиле технологияларды мурдагы административдик ыкмалар жана ченемдер менен жөнгө салуу мүмкүн эместиги, башкача айтканда, алардын иштебей калуусу менен шартталган деп саноого болот. Эгерде санарип министри Н.А. Кутнаева тарабынан берилген негиздеме-маалымкатка [6] таяна турган болсок, Курамдык жактан алганда, Санариптик Кодексинин долбоору *Жалпы* жана *Өзгөчө* бөлүктөрдөн турат. Кодекстин *жалпы* бөлүгү жогорку деңгээлдеги жалпылык, туруктуулук менен мүнөздөлгөн жана өзгөчө бөлүктүн ченемдерин колдонуунун укуктук негизин түзгөн баштапкы ченемдик жоболорду камтыйт.

**Атайын** бөлүк санариптик маалыматтардын ар кандай түрлөрүн, санариптик кызматтарды, ишенимдүү кызматтарды, санариптик технологиялык системаларды, анын ичинде телекоммуникациялык тармактарды жана жасалма интеллект системаларын жөнгө салууга арналган бөлүмдөрдү камтуу аркылуу жалпысынан 199 беренеге ээ.

Санариптик кодексин долбоору Кыргыз Республикасынын аракеттеги төмөнкү 5 (беш) мыйзамынын кодификациясы болуп саналат.

Алар: 2017-жылдагы “Электрондук башкаруу жөнүндө” КР Мыйзамы, 2017-жылдагы “Электрондук кол тамга жөнүндө” КР Мыйзамы, 2014-жылдагы “Жарандарды биометрикалык каттоо жөнүндө” Мыйзамы, 2017-жылдагы “Электрондук башкаруу жөнүндө” Мыйзамы, 2014-жылдагы “Жарандарды биометрикалык каттоо жөнүндө” мыйзам сыяктуу Кыргыз Республикасынын колдонуудагы беш мыйзамынын кодификациясын билдирет. 2008-жылдагы “Жеке маалымат жөнүндө” мыйзам, ошондой эле 1998-жылдагы “Электр жана почта байланышы жөнүндө” мыйзам.

Аталган Кодексин киргизилүүсүнүн натыйжасында *санариптик укуктун объектилери* же *санариптик укуктук мамилелердин объектилери* түшүнүктөрүнүн пайда болуусу Кыргызстандын укук системасы үчүн инновация катары саналат (1-сүрөттөлүш).



1-сүрөттөлүш. Санариптик укуктук мамилелердин объектилери. Булагы: Эл аралык консорциумдун Санариптик Кодексин долбоорунун тааныштырмасынан (презентациясы) алынды.

Сүрөттөлүштө көрүнүп тургандай, Кодексин долбоору төмөнкүдөй объектилерди камтыйт:

- берилиштер же санариптик жазымдар (записи) жана санариптик ресурстар;

- санариптик чөйрөнү тейлөө системасы — санариптик кызматтар жана тежно же эко системалар;

- берилиштерди иштетүүчү түзүлүштөр, анын ичинде берилиштерди иштетүү борборлору жана телекоммуникациялык торчолор;

- инфраструктура, мында жер тилкелери, имараттар, курулмалар кошо эсептелет.

Санариптик укук мамилелеринин катышуучуларынын арасында, мурда белгиленген объекттерге карата укуктук ыйгарым укуктарга жана санариптик мейкиндикте аткарыла турган функцияларга жараша, Санариптик Кодекс айрым катышуучуларды бөлүп көрсөтөт. Мында, колдонуучу жана маалыматтардын принципалына өзгөчө көңүл буруу керек.

**Колдонуучу** - бул санариптик жазымдарга (запись), ресурстарга же кызматтарга кирүү мүмкүнчүлүгүн сураган же алган адам. Маани-маңызынан алганда, санариптештирүүнүн артыкчылыктарын пайдаланган ар бир адам колдонуучу болуп саналат. Ошол эле учурда, берилиштердин принципалы тууралуу да ушундай эле мааниде айтууга болот. Анткени, бизге тиешелүү маалыматтар чогултулганда, сакталганда же иштетилгенде ар бирибиз принципалга айланабыз. Жарандарга карата мамлекеттик органдар тарабынан жеке маалыматтарды чогултуу жана иштеп чыгуу буга жаркын мисал боло алат.

Санариптик чөйрөнүн дагы бир маанилүү катышуучусу - **иштетүүчү** (обработчик). Ал - келишим же укуктук акт боюнча маалыматтарды жыйноо, жазуу, уюштуруу, сактоо, адаптациялоо боюнча иш жүргүзгөн адам.

Мында **иштетүүчү** келишимдин же мыйзамдык актынын негизинде санариптик маалыматтарды чогулткан, эсепке алган, уюштурган, сактаган, өзгөрткөн, жүктөгөн, карап чыккан, колдонгон, тараткан, алмаштырган, бириктирген, азайткан, өчүргөн же жок кылган адам экендигин түшүнүү керек. Ал буюртмачынын табыштамаларын аткаруучу функцияны аркалайт.

Санариптик кодексин инновациялары жөнүндө сөз кылып жатып, адам укуктарынын жаңы категориясы катары **санариптик укуктар** түшүнүгүн белгилей кетүү керек. Бул тема көптөгөн изилдөөлөрдүн жана макалалардын предмети болуп келет: кээ бир авторлор санариптик укуктарды жаңы форматтагы салттуу табигый укук катары карашса, башкалары адам укуктарынын мурда белгисиз болгон таптакыр жаңы категориясы катары көрсөтүшөт. Бирок, бул изилдөөнүн алкагында биз санариптик укуктардын мазмунуна жана келип чыгуу аспектилерине тереңдеп кирбестен, Кыргызстандын мыйзам чыгаруучулары тарабынан **санарип** деп аныкталган укуктарга гана токтолобуз.

Демек, Санарип кодексинин долбооруна ылайык, адамдын санариптик укуктары санариптик укуктук мамилелердин катышуучулары тарабынан санариптик чөйрөдө жүзөгө ашырылуучу төмөнкүдөй укуктарды камтыйт:

- санариптик маалыматтарга жетүү укугу;
- санариптик маалыматтарды түзүү, жайылтуу жана колдонуу, аларды ар кандай мыйзамдуу жол менен иштетүү укугу;
- санариптик мейкиндикте түзүлгөн же башка жол менен алынган объекттерге карата санариптик укуктарга ээ болуу укугу;
- санариптик жамааттарды түзүү жана алардын эрежелерин белгилөөгө катышуу укугу;
- өзүнүн инсандыгын аныктоо укугу (анын ичинде аты-жөнүн, наамын жана башка идентификаторлорун көрсөтүү менен);
- каалаган санариптик жамааттын курамынан, ошол жамааттагы өздүгүнө тиешелүү бардык маалыматтарды жок кылуу мүмкүнчүлүгү менен чыгып кетүү укугу.

Көрсөтүлгөн укуктарды санариптик деп классификациялоого мүмкүндүк берген негизги өзгөчөлүк бар, – ал укуктарды санариптик мейкиндикте гана ишке ашырууга болот. Кодексте көрсөтүлгөн санариптик укуктардын тизмеси али алдыда толуктоолорду талап кылаары бышык. Анткени, биздин оюбузча, санариптештирүүнүн тез өнүгүшү жана

санариптик укуктун жаңыдан калыптанышы кабыл алуунун алдында турган документте келечекте толуктала турган же өзгөртүлө турган айрым «боштуктардын» же «коңулдардын» болушу да туура болгондугу жакшы пикирди калтырат.

Бул жагдайлар аталып кеткен санариптик укуктарга гана эле эмес, Кодекстин башка жоболоруна да тиешелүү көрүнүш болуп саналат. Балким, документ кабыл алынганга чейин деле санариптик укуктук мамилелердин катышуучуларынын же объекттеринин тизмеси да жаңы элементтер менен кеңейтилип кетүү мүмкүнчүлүгү да жок эмес. Албетте мындай божомолдор бүткүл дүйнөдө жүрүп жаткан санариптештирүү жараянынын бат жана активдүү өнүгүп аткандыгына байланыштуу болууда.

Андыктан, жогоруда келтирилген маалыматтардын бардыгы тең, б.а. санариптик чөйрөдө ишке ашырылуучу коомдук мамилелерди жөнгө сала турган, өлкөдө колдонулуп жаткан ченемдик укуктук актыларды бири-бири менен шайкеш келтирүү максатында Санариптик кодексти иштеп чыгуу жана кабыл алуу зарыл экендигин далилдеп турат. “Санариптик” деп аталган түшүнүктөрдү, терминдерди жана аныктамаларды концептуалдык жактан стандарттуу абалга келтирүүчү аппараттын болуусу да да бөтөнчө орунду ээлейт. Ошол эле учурда бул иш-аракеттердин баары, биринчи кезекте, санариптик чөйрөдө да, жалпы таанылган салттуу укуктар менен эркиндиктер чөйрөсүндө да адамдын укуктарын жана кызыкчылыктарын натыйжалуу коргоо максаттарын гана көздөшү маанилүү экендиги айтпаса да түшүнүктүүдүр.

**Корутунду:** Санариптик кодекстин иштелип чыгышы жана кабыл алынышы Кыргызстандагы санариптик укуктук мамилелерди укуктук жөнгө салуу тармагындагы олуттуу кадам болуп саналат. Санариптик мейкиндикте иштеген катышуучулардын, объектилердин жана укуктардын так тизмесин түзүү маселеси колдонуучулар жана маалымат жетекчилери үчүн курамдаштырылган жана коопсуз чөйрөнү түзө алат. Санариптик укуктар адам укуктарынын жаңы категориясы катары тез технологиялык өнүгүү шартында жеке кызыкчылыктарды коргоонун маанилүүлүгүн баса белгилейт. Бул санариптештирүүнүн заманбап чакырыктарына жооп берип гана тим болбостон, санариптик ресурстарга жетүүдө адилеттүүлүктү жана теңчиликти камсыз кылуу үчүн укуктук негиз түзөт. Белгилей кетчү нерсе, Санариптик кодекс акыркы чечим эмес, тескерисинче, санариптик чөйрөнүн бат өзгөрүп жаткан шарттарына мыйзамдарды андан ары өнүктүрүү жана адаптациялоо үчүн негиз болуп берет. Кодексти кабыл алуу аны колдонуу практикасына туруктуу мониторинг жана талдоолорду жүргүзүп туруу менен коштолууга тийиш, бул зарыл болгон өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду өз убагында киргизүүгө мүмкүндүк берет. Ошентип, Санариптик кодексти ишке ашыруу санариптик дүйнөдө коомдук мамилелерди шайкеш келтирүүгө көмөктөшүүчү жана жаңы реалдуулукта жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоону камсыз кылган эффективдүү укуктук системаны түзүүгө карай маанилүү кадам болот.

### Колдонулган адабияттар

1. Алексеев И.В. Цифровая экономика: особенности и тенденции развития электронного взаимодействия [Текст] / И.В. Алексеев // Актуальные направления научных исследований: от теории к практике: материалы X Междунар. науч.–практ. конф. (Чебоксары, 18 дек. 2016 г.). В 2 т. Т. 2 / редкол.: О. Н. Широков [и др.]. — Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2016. — № 4 (10).
2. Bondar N.S., Amelin R.V., Artemova D.I., Velieva D.S. et al. Ekonomicheskoe pravo: uchebnik = Economic law: textbook. Moscow: Prospekt, 2021:352. (In Russ.). doi: 10.31085/9785392336791-2021-352;
3. Burova A.Yu. Digital ecosystems: Need and content of legislative regulation. Zhurnal rossiyskogo prava = Journal of Russian Law. 2024;28(1):143–155. (In Russ.). doi: 10.61205/jrp.2024.1.7;

4. Кыргыз Республикасынын Санариптик Кодексинин долбоору. КР Сараптик өнүгүү Министрлигинин сайты. <https://code.digital.gov.kg/ru/bills/6/>
5. О сущности понятия цифровой трансформации в развитии социально-экономических систем. Абдыкадыров С.К., Эрмекбаева А.Т., Илимбеков М.И. Вестник Ошского государственного университета. Экономика. 2024. № 1 (4). С. 73-80. Кирүү режими: <https://elibrary.ru/item.asp?id=67355202>
6. Справка-обоснование к проекту Цифрового кодекса Кыргызской Республики Министерства цифрового развития КР. Режим доступа: <https://kenesh.kg/sed/docs/accompdoc/144034>
7. Цифровая стратегия ЕС. Режим доступа: <https://eufordigital.eu/ru/discover-eu/eu-digital-strategy/>
8. Википедия материалдарын караңыз. Кирүү режими: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Кодификация>
9. Имаралиев, О. Р. Санариптик экономика шарттарында ишкананын каржы ресурстарын башкаруу / О. Р. Имаралиев, А. А. Бексултанов // Вестник Ошского государственного университета. – 2023. – No. 4. – P. 107-116. – DOI 10.52754/16948610\_2023\_4\_12. – EDN LDVYRE.